

Riksrevisionens granskningsrapport om återfall i brott

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen lägger skrivelsen om Riksrevisionens rapport om återfall i brott (skr. 2015/16:27) till handlingarna och avslår yrkanden i följdmotioner och i motioner från den allmänna motionstiden.

Utskottet instämmer i regeringens bedömning av vilka åtgärder som bör vidtas med anledning av Riksrevisionens iakttagelser och rekommendationer. Liksom regeringen instämmer utskottet även i Riksrevisionens iakttagelse att det återfallsförebyggande arbetet behöver utvecklas, inte minst när det gäller behovet av en utvecklad samverkan mellan berörda aktörer, så att klienterna i större utsträckning än i dag kan bli föremål för insatser som de bedöms vara i behov av. Utskottet delar även regeringens och Riksrevisionens bedömning att utbildning är en viktig återfallsförebyggande insats och att fler återfallsförebyggande insatser skulle kunna göras och få bättre effekt om klienters problem och behov identifierades tidigare.

I betänkandet finns tolv reservationer (M, C, V, FP och KD).

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	5
Utskottets överväganden	6
Riksrevisionens rapport om återfall i brott	6
Kriminalvårdens återfallsförebyggande arbete	8
Nationell handlingsplan	10
Samverkan mellan myndigheter	11
Samverkan med kommunernas socialtjänst och individanpassade åtgärder	13
Samverkan med Kronofogden	16
Återuppta den nedlagda utredningen En flexibel och effektiv kriminalvård	17
Utbildning för intagna	18
Behandlingsinsatser för intagna i Kriminalvården	20
Skrivelsen	21
Reservationer	22
1. Kartläggning av Kriminalvårdens återfallsförebyggande arbete, punkt 1 (M, C, FP, KD)	22
2. Inriktningen på Kriminalvårdens verksamhet , punkt 2 (KD)	23
3. Nationell handlingsplan, punkt 3 (M, V)	23
4. Samverkan mellan myndigheter, punkt 4 (M, C, FP, KD)	24
5. Översyn av instruktioner och regleringsbrev, punkt 5 (V)	25
6. Samverkan med kommunernas socialtjänst, punkt 6 (M)	26
7. Individanpassade insatser, punkt 7 (KD)	26
8. Samverkan med Kronofogden, punkt 8 (M)	27
9. Återuppta den nedlagda utredningen En flexibel och effektiv kriminalvård, punkt 9 (M, C, FP, KD)	28
10. Yrkesutbildning för intagna, punkt 10 (M, C, FP, KD)	28
11. Gymnasieutbildning för intagna, punkt 11 (V)	29
12. Behandlingsinsatser för intagna i Kriminalvården, punkt 12 (M)	30
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	31
Skrivelsen	31
Följdmotionerna	31
Motioner från allmänna motionstiden 2015/16	32

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Kartläggning av Kriminalvårdens återfallsförebyggande arbete

Riksdagen avslår motion

2015/16:2648 av Beatrice Ask m.fl. (M, C, FP, KD) yrkande 4.

Reservation 1 (M, C, FP, KD)

2. Inriktningen på Kriminalvårdens verksamhet

Riksdagen avslår motion

2015/16:2686 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 6.

Reservation 2 (KD)

3. Nationell handlingsplan

Riksdagen avslår motionerna

2015/16:3250 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 1 och

2015/16:55 av Torbjörn Björlund m.fl. (V) yrkande 1.

Reservation 3 (M, V)

4. Samverkan mellan myndigheter

Riksdagen avslår motion

2015/16:2307 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 2.

Reservation 4 (M, C, FP, KD)

5. Översyn av instruktioner och regleringsbrev

Riksdagen avslår motion

2015/16:55 av Torbjörn Björlund m.fl. (V) yrkande 3.

Reservation 5 (V)

6. Samverkan med kommunernas socialtjänst

Riksdagen avslår motionerna

2015/16:3250 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 4 och

2015/16:2307 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkandena 3 och 4.

Reservation 6 (M)

7. Individanpassade insatser

Riksdagen avslår motion

2015/16:3252 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 2.

Reservation 7 (KD)

8. Samverkan med Kronofogden

Riksdagen avslår motionerna

2015/16:3250 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 3 och

2015/16:2307 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 6.

*Reservation 8 (M)***9. Återuppta den nedlagda utredningen En flexibel och effektiv kriminalvård**

Riksdagen avslår motionerna

2015/16:3250 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 2,

2015/16:3252 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 1,

2015/16:2307 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 1 och

2015/16:2680 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 1.

*Reservation 9 (M, C, FP, KD)***10. Yrkesutbildning för intagna**

Riksdagen avslår motionerna

2015/16:3250 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 5 och

2015/16:2307 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 5.

*Reservation 10 (M, C, FP, KD)***11. Gymnasieutbildning för intagna**

Riksdagen avslår motion

2015/16:55 av Torbjörn Björlund m.fl. (V) yrkande 2.

*Reservation 11 (V)***12. Behandlingsinsatser för intagna i Kriminalvården**

Riksdagen avslår motionerna

2015/16:3250 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 6 och

2015/16:2307 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 7.

*Reservation 12 (M)***13. Skrivelsen**

Riksdagen lägger skrivelse 2015/16:27 till handlingarna.

Stockholm den 12 november 2015

På justitieutskottets vägnar

Annika Hirvonen Falk

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Annika Hirvonen Falk (MP), Helene Petersson i Stockaryd (S), Elin Lundgren (S), Krister Hammarbergh (M), Arhe Hamednaca (S), Susanne Eberstein (S), Johan Hedin (C), Anders Hansson (M), Petter Löberg (S), Adam Marttinen (SD), Andreas Carlson (KD), Lawen Redar (S), Pia Hallström (M), Ellen Juntti (M), Christina Örnebjär (FP), Runar Filper (SD) och Torbjörn Björlund (V).

Redogörelse för ärendet

I detta betänkande behandlar utskottet regeringens skrivelse 2015/16:27 Riksrevisionens rapport om återfall i brott. I skrivelsen redovisar regeringen sin bedömning av de iakttagelser som Riksrevisionen gjort i rapporten Återfall i brott – hur kan samhällets samlade resurser användas bättre? (RiR 2015:4).

Riksrevisionen överlämnade rapporten till riksdagen den 17 mars 2015.

I betänkandet behandlas också två följdmotioner och tretton motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 2015/16.

Den 5 november 2015 fick utskottet besök av Kriminalvårdens generaldirektör Nils Öberg. Vid besöket diskuterades bl.a. Riksrevisionens rapport om återfall i brott.

Utskottets överväganden

Riksrevisionens rapport om återfall i brott

Riksrevisionens granskning

Bakgrund

I genomsnitt återfaller närmare 40 procent av alla brottsdömda inom tre år och för dem som suttit i fängelse är motsvarande återfallsfrekvens ca 70 procent. Återfallsfrekvensen har varit densamma under lång tid.

Ett av Kriminalvårdens viktigaste mål är att återfallen i brott ska minska. För att målet ska kunna nås har regeringen gett Kriminalvården i uppdrag att samverka med andra samhällsaktörer. Samverkan är central, inte minst i det viktiga skede då anstaltsklienter står inför frigivning och ska återvända ut i samhället.

Riksrevisionen har i sin rapport, RiR 2015:4, granskat samhällets insatser för att förebygga återfall i brott. Syftet med granskningen har varit att ta reda på om det återfallsförebyggande arbetet har goda förutsättningar att bedrivas på ett effektivt och ändamålsenligt sätt. De förutsättningar som har analyserats är bl.a. lagstiftning, planering, samordning och fördelning av ansvar och resurser. Effekterna av insatserna har inte mätts, utan utgångspunkten har varit om den återfallsförebyggande verksamheten är inriktad på de områden som befintlig forskning visar minskar återfallsrisken.

Riksrevisionens slutsatser

Riksrevisionens granskning visar att andelen dömda som återfaller i brott i princip har varit oförändrad under lång tid. Granskningen visar också att många insatser för att förebygga återfall inte görs just då de behövs, utan dröjer. Riksrevisionens bedömning är att detta delvis beror på brist på helhetssyn och långsiktighet, såväl i planeringen av åtgärder som i synen på kostnader. Vidare anför Riksrevisionen att de ansvariga aktörerna för återfallsförebyggande insatser inte i tillräcklig utsträckning samverkar i planeringen och att det saknas kunskap om det återfallsförebyggande arbetets långsiktiga effekter. Enligt Riksrevisionen beror den sistnämnda bristen på att uppföljningen i dagens system är kortsiktig och utspridd över en mängd olika samhällsinsatser. Riksrevisionen konstaterar vidare att det sällan görs systematiska utvärderingar av det återfallsförebyggande arbetets samhällsekonomiska konsekvenser.

Riksrevisionens sammantagna slutsatser är att det finns en risk för dålig hushållning med samhällets resurser och ett ineffektivt system för återfallsförebyggande arbete. Detta beror på bl.a. följande.

- Insatserna är för få och är inte individanpassade.
- Det finns betydande brister i myndigheternas planering och samverkan.

- Regeringens styrning är otillräcklig.
- Samhällsekonomiska analyser, som kan avgöra om insatser är lönsamma för samhället på sikt, får inte genomslag i praktiken.
- Det råder brist på utvärderingar och kunskap.

Riksrevisionens rekommendationer

För att syftet med de återfallsförebyggande åtgärderna ska kunna uppnås och återfallen i brott ska minska rekommenderar Riksrevisionen regeringen att bl.a. ställa tydligare krav på samverkan mellan myndigheter, se till att direktiven mellan myndigheter är samstämmiga vad gäller krav på samverkan i instruktioner och regleringsbrev, utreda hur kostnader för återfallsförebyggande insatser ska fördelas, initiera samhällsekonomiska analyser, ta fram en nationell handlingsplan och se till att det blir obligatoriskt för Kriminalvården att erbjuda kompletterande utbildning för de klienter som inte har någon fullständig gymnasieutbildning.

Riksrevisionen rekommenderar vidare Kriminalvården att vidta lämpliga åtgärder för att samverkan med andra ansvariga myndigheter i verkställighetsplaneringen ska starta så tidigt som möjligt, skapa ett s.k. tvärprofessionellt team runt varje klient, tillsätta en samordnare som ansvarar för kontakterna med alla aktörer kring respektive klient, arbeta för en aktörsgemensam individuell plan för varje klient, verka för att frivilligorganisationer kopplas in i högre grad än för närvarande, se till att samverkansavtal skapas lokalt, regionalt och nationellt samt se till att de återfallsförebyggande insatser som görs följs upp och utvärderas.

Regeringens skrivelse

Regeringen instämmer i Riksrevisionens övergripande slutsats att det återfallsförebyggande arbetet måste utvecklas ytterligare och att det är särskilt angeläget att hitta nya och utvecklade former för samverkan mellan berörda aktörer. Regeringens avsikt är att höja ambitionsnivån på en rad områden inom det återfallsförebyggande området.

Regeringen delar Riksrevisionens bedömning att insatserna är för få i förhållande till de behov som finns och att de insatser som vidtas i högre grad måste utgå från varje individs behov. Flera återfallsförebyggande insatser skulle kunna göras och få bättre effekt om klienternas problem identifierades tidigare. Regeringen instämmer även i bedömningen att det finns utrymme för att förbättra och utveckla uppföljningen och utvärderingen av de stöd och hjälpinsatser som riktas till klienterna, samt att utbildning är en viktig återfallsförebyggande insats.

Regeringen konstaterar att en av regeringens viktigaste kriminalpolitiska åtgärder är att utveckla det brottsförebyggande arbetet och att ambitionen är att det ska finnas ett strukturerat brottsförebyggande arbete över hela landet. För att stärka samverkan mellan olika aktörer och utveckla det lokala brottsförebyggande arbetet har regeringen nyligen gett Brottsförebyggande

rådet (Brå) i uppdrag att lämna förslag på hur en förstärkt nationell stöd- och samverkansfunktion vid denna myndighet bör utformas.¹ Syftet med uppdraget är att det ska ge förutsättningar för ett strukturerat brottsförebyggande arbete över hela landet med en ökad förmåga hos berörda aktörer att förebygga brott, såväl enskilt som i samverkan med andra. En utveckling av det brottsförebyggande arbetet kommer att ge förutsättningar och ytterligare kunskap för att åstadkomma en stärkt samverkan även på det återfallsförebyggande området. Detta arbete bör enligt regeringen ge förutsättningar för fortsatta insatser av betydelse för att förebygga återfall i brott. Uppdraget ska redovisas senast den 30 november 2015.

Avslutningsvis anför regeringen att den noggrant följer Kriminalvårdens och de berörda myndigheternas arbete på området, bl.a. utifrån Riksrevisionens iakttagelser och rekommendationer.

I de följande avsnitten behandlar utskottet de motionsyrkanden som har väckts med anledning av skrivelsen samt 13 motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 2015/16. I avsnitten ges även en närmare redogörelse av vissa av regeringens åtgärder och bedömningar med anledning av Riksrevisionens iakttagelser och rekommendationer.

Kriminalvårdens återfallsförebyggande arbete

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår dels ett motionsyrkande om att kartlägga och analysera Kriminalvårdens återfallsförebyggande arbete, dels ett motionsyrkande om att Kriminalvårdens verksamhet ska inriktas på att den dömda inte ska återfalla i brott.

Jämför reservation 1 (M, C, FP, KD) och 2 (KD).

Motionerna

I kommittémotion 2015/16:2648 av Beatrice Ask m.fl. (M, C, FP, KD) yrkande 4 begärs ett tillkännagivande om att låta kartlägga och analysera Kriminalvårdens återfallsförebyggande arbete och utifrån en jämförelse med några relevanta länder bedöma om arbetet bedrivs effektivt samt till riksdagen lämna förslag i syfte att minska återfallen i brott.

I kommittémotion 2015/16:2686 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 6 begärs ett tillkännagivande om att kriminalvården måste bli bättre på att rehabilitera de intagna och att verksamheten ska inriktas på att dömda inte ska återfalla i brott.

¹ Ju2015/06464/KRIM.

Bakgrund

Regeringen instämmer, som tidigare anförts, i Riksrevisionens övergripande slutsats att det återfallsförebyggande arbetet måste utvecklas ytterligare och anför vidare att den har för avsikt att höja ambitionsnivån på en rad områden inom det återfallsförebyggande området.

Riksrevisionen påpekar i sin rapport att kunskaper om insatser, resultat och långvariga effekter är viktiga faktorer i arbetet med att förebygga återfall i brott. Enligt Riksrevisionen saknas tillräckliga utvärderingar av de insatser som vidtas samt av deras resultat och långsiktiga effekter, och det nuvarande systemet för uppföljning är kortsiktigt och utspritt på en mängd olika samhällsinstanser.

I skrivelsen framgår att regeringen instämmer i att det finns utrymme att förbättra och utveckla uppföljning och utvärdering av de stöd- och hjälpinsatser som riktas till klienterna och att det inte minst gäller Kriminalvårdens egen uppföljning och utvärdering. Regeringen instämmer därför i Riksrevisionens rekommendation till myndigheten om bättre uppföljning och utvärdering.

Regeringen anför vidare att det inom ramen för Kriminalvårdens förändrade organisation pågår ett arbete med att utveckla myndighetens insatser för forskning och utvärdering, bl.a. på det återfallsförebyggande området. Vidare ger den nya organisationen förutsättningar för att vidareutveckla innehållet i verksamheten i en riktning där kunskapsbaserade och kriminalvårdsspecifika insatser riktas till klienter utifrån behov och oberoende av var i landet klienten verkställer sin påföljd. I Kriminalvården pågår också ett arbete med att förbättra uppföljningen av verksamheten, bl.a. genom ett nytt systemstöd för uppföljning – Kriminalvårdens uppföljnings- och beslutsstödsplattform (KUB).

Regeringen nämner även att Brå i sin roll som rättsväsendets kunskapscentrum har en viktig uppgift när det gäller det återfallsförebyggande arbetet. Det gäller både utveckling av relevant statistik och uppföljningar samt utvärderingar av genomförda insatser. Exempelvis har Brå för närvarande regeringens uppdrag att kartlägga karaktären och omfattningen av sysselsättning i anstalt och, om det bedöms nödvändigt, lämna förslag till förändringar. I uppdraget ingår bl.a. att bedöma i vilken utsträckning sysselsättningen underlättar de intagnas återanpassning i samhället. Sammantaget innebär detta enligt regeringen att Kriminalvårdens utvecklingsarbete tillsammans med Brås roll som kunskapscentrum ger goda förutsättningar för att öka kunskapen och utveckla insatserna på det återfallsförebyggande området.

När det gäller Riksrevisionens iakttagelser om behovet av utvärdering och uppföljning av de återfallsförebyggande insatserna har Regeringskansliet nyligen fört en diskussion med Brå och Kriminalvården om möjligheterna att utveckla återfallsstatistiken ytterligare. Syftet är att undersöka om bilden av effekterna av insatser under verkställigheten kan bli tydligare.

Utskottets ställningstagande

Som framgår ovan har regeringen för avsikt att höja ambitionsnivån på en rad områden inom det återfallsförebyggande området. Det framgår också att regeringen instämmer i Riksrevisionens rekommendation till Kriminalvården om bättre uppföljning och utvärdering. Som regeringen anför pågår det dessutom inom ramen för Kriminalvårdens förändrade organisation ett arbete med att utveckla myndighetens insatser för forskning och utvärdering, bl.a. på det återfallsförebyggande området. Mot denna bakgrund anser utskottet inte att det behövs någon åtgärd från riksdagens sida och avstyrker motion 2015/16:2648 (M, C, FP, KD) yrkande 4 och motion 2015/16:2686 (KD) yrkande 6.

Nationell handlingsplan

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår två motionsyrkanden om att ta fram en nationell handlingsplan för att utveckla det återfallsförebyggande arbetet.

Jämför reservation 3 (M, V).

Motionerna

I kommittémotion 2015/16:3250 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 1 och i kommittémotion 2015/16:55 av Torbjörn Björlund m.fl. (V) yrkande 1 begärs ett tillkännagivande om att regeringen ska ta fram en nationell handlingsplan för att utveckla det återfallsförebyggande arbetet i enlighet med vad som föreslås i Riksrevisionens rapport.

Bakgrund

I Riksrevisionens rapport lämnas en rekommendation till regeringen att tillsammans med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och andra ansvariga myndigheter ta fram en nationell handlingsplan för att utveckla det återfallsförebyggande arbetet. Riksrevisionen skriver att planen bör tydliggöra en gemensam grundsyn på området, fördelning av ansvar och kostnader mellan ansvariga aktörer samt insatsernas omfattning. I planen bör också ingå att skapa ett forsknings- och kunskapsbaserat system för att följa upp samhällets återfallsförebyggande insatser, även långsiktigt.

Regeringen anför i skrivelsen att det finns utrymme för att höja ambitionsnivån på en rad områden inom det återfallsförebyggande arbetet. Regeringens avsikt är att tillsammans med Kriminalvården och i samverkan med andra aktörer utveckla arbetet ytterligare. De närmare formerna för hur detta arbete ska bedrivas kräver dock vidare överväganden. En handlingsplan som beslutas av regeringen kan vara en väg.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens uppfattning att det finns utrymme för att höja ambitionsnivån och utskottet välkomnar regeringens uttalade ambition att tillsammans med Kriminalvården och i samverkan med andra aktörer utveckla arbetet ytterligare. Som framgår ovan överväger regeringen de närmare formerna för hur detta arbete ska bedrivas. Det finns därför enligt utskottet inte något behov av ett tillkännagivande om en sådan handlingsplan som motionärerna efterfrågar. Motionerna 2015/16:3250 (M) yrkande 1 och 2015/16:55 (V) yrkande 1 bör därför avslås.

Samverkan mellan myndigheter

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår dels ett motionsyrkande om att ställa tydligare krav på samverkan mellan myndigheter som är ansvariga för återfallsförebyggande insatser, dels ett motionsyrkande om en översyn av instruktioner och regleringsbrev till de myndigheter som är ansvariga för återfallsförebyggande insatser.

Jämför reservation 4 (M, C, FP, KD) och 5 (V).

Motionerna

I kommittémotion 2015/16:2307 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 2 begärs ett tillkännagivande om vikten av att ställa tydliga krav på samverkan mellan myndigheter som är ansvariga för återfallsförebyggande insatser och låta utreda hur kostnaderna ska fördelas.

I kommittémotion 2015/16:55 av Torbjörn Björlund m.fl. (V) yrkande 3 begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör göra en översyn av instruktioner och regleringsbrev till de myndigheter som är ansvariga för återfallsförebyggande insatser i syfte att både skärpa kraven på samverkan och göra dem samstämmiga.

Bakgrund

Ett av Kriminalvårdens viktigaste mål är att återfallen i brott ska minska. För att nå det målet har regeringen gett Kriminalvården i uppdrag att samverka med andra samhällsaktörer, bl.a. Arbetsförmedlingen, socialtjänsten, Kronofogden, Försäkringskassan och vården.

Enligt Riksrevisionens rapport är samverkan central för att det återfallsförebyggande arbetet ska nå resultat. Riksrevisionen har i sin rapport kommit till slutsatsen att det finns betydande brister i myndigheternas planering och samverkan i arbetet med att förebygga återfall i brott. Riksrevisionen har mot denna bakgrund lämnat en rekommendation till regeringen om att vidta lagstiftningsåtgärder för att ställa tydligare krav på

samverkan mellan de myndigheter som är ansvariga för återfallsförebyggande insatser och att ta initiativ till att kommuner och landsting ska samverka med Kriminalvården. Riksrevisionen anför vidare att landstingen exempelvis bör vara skyldiga att ingå avtal med Kriminalvården om vård och behandling av klienter med missbruk eller beroende inom Kriminalvården i landstingsområdet och att detta bör regleras i lag. Regeringen bör enligt Riksrevisionen även se till att direktiven till de myndigheter som är ansvariga för återfallsförebyggande insatser är samstämmiga i fråga om kraven på samverkan i instruktioner och regleringsbrev. Slutligen anser Riksrevisionen att regeringen bör utreda hur kostnader för olika återfallsförebyggande insatser ska fördelas för att stärka samverkan mellan berörda aktörer.

Regeringen anför i skrivelsen att samtidigt som en rad åtgärder vidtagits för att förhindra återfall i brott har förutsättningarna för arbetet förändrats, bl.a. genom en delvis ändrad klientsammansättning. Som anförts tidigare instämmer regeringen därför i Riksrevisionens övergripande slutsats att det återfallsförebyggande arbetet måste utvecklas ytterligare och att det får anses särskilt angeläget att hitta nya och utvecklade former för samverkan mellan berörda aktörer.

Regeringen framhåller i skrivelsen att Kriminalvården har en central roll i det återfallsförebyggande arbetet och att det därför är naturligt att myndigheten antar en pådrivande roll när det gäller samverkan mellan berörda myndigheter och andra aktörer. För att understryka betydelsen av detta lyfter regeringen fram detta som ett prioriterat område i myndighetens regleringsbrev. Regeringens uppfattning är dock att de närmare formerna för samverkan i första hand är en fråga för myndigheterna själva.

Regeringen instämmer vidare i bedömningen att det behövs en större helhetssyn på samhällets samlade förmåga att förebygga återfall i brott. Till skillnad från Riksrevisionen anser regeringen dock att det inte är givet att lagstiftningsåtgärder är den mest effektiva metoden för att åstadkomma detta. Regeringen anför att de verksamheter det är frågan om, bl.a. Arbetsförmedlingen, hälso- och sjukvården samt kommunernas socialtjänster, har vitt skilda uppdrag och regleringar och att dessa aktörers bidrag till de återfallsförebyggande insatserna i hög grad varierar. Att åstadkomma en enhetlig reglering i lag om samverkan för de skilda verksamheter det är frågan om torde vara förenat med såväl rättsliga som organisatoriska och praktiska svårigheter. Regeringens slutsats är mot den bakgrunden att andra styråtgärder bör övervägas i första hand. Det kan t.ex. vara frågan om särskilda regeringsuppdrag eller, i likhet med Riksrevisionens rekommendationer, reglering på förordningsnivå eller uppdrag i myndigheternas regleringsbrev.

I skrivelsen anges att regeringen överväger behovet av särskilda regeringsuppdrag, tydligare regleringar i myndighetsinstruktionerna eller uppdrag i myndigheternas regleringsbrev om samverkan med Kriminalvården och att frågorna för närvarande bereds i Regeringskansliet.

Som anförts tidigare har regeringen gett Brå i uppdrag att lämna förslag på hur en förstärkt nationell stöd- och samverkansfunktion bör utformas vid myndigheten.

Regeringen anför slutligen att det inte kan uteslutas att det även på andra områden kan komma att krävas ytterligare åtgärder för att skapa tydligare incitament för samverkan och att behovet av särskilda regeringsuppdrag, tydligare regleringar i myndighetsinstruktionerna eller uppdrag i myndigheternas regleringsbrev om samverkan med Kriminalvården övervägs. Frågorna bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Slutligen kan nämnas att Kriminalvården i syfte att förbättra sin samverkan med andra myndigheter har tillsatt en person på huvudkontoret med uppgiften att inventera var i landet samarbetet med kommunerna fungerar bra och var det fungerar mindre bra, vilket myndighetens generaldirektör Nils Öberg informerade om vid sitt besök i utskottet.

Utskottets ställningstagande

Som framgår ovan har regeringen tagit flera initiativ i de frågeställningar som väckts i motionsyrkandena och överväger för närvarande behoven av ytterligare insatser, t.ex. utreds frågan om det finns behov av tydligare regleringar i myndighetsinstruktionerna. Utskottet anser mot denna bakgrund inte att riksdagen har anledning att göra några sådana tillkännagivanden som efterfrågas i motion 2015/16:2307 (M) yrkande 2 och i motion 2015/16:55 (V) yrkande 3, och utskottet föreslår att riksdagen avslår dessa.

Samverkan med kommunernas socialtjänst och individanpassade åtgärder

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår fyra motionsyrkanden om bl.a. utökad närvaro av socialtjänsten i anstalt och häkte samt individanpassade åtgärder.

Jämför reservation 6 (M) och 7 (KD).

Motioner

I kommittémotion 2015/16:3250 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 4 och kommittémotion 2015/16:2307 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 4 begärs ett tillkännagivande om vikten av att utvärdera försöken med utökad närvaro av socialtjänsten i anstalt och häkte. I kommittémotion 2015/16:2307 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 3 begärs ett tillkännagivande om vikten av att Kriminalvårdens samarbete med kommunernas socialtjänst hela tiden utvecklas. I motionerna anförts att ett närmare samarbete mellan Kriminalvården och kommunernas socialtjänst kan underlätta övergången från anstalt till frihet och bättre förbereda klienter för utbildning och arbete.

I motion 2015/16:3252 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 2 framställs en begäran om att regeringen ska återkomma med ett bemötande av Riksrevisionens kritik av avsaknaden av individanpassade insatser.

Bakgrund

Alla som avtjänar ett straff, i fängelse eller i frivård, ska ha en individuell plan för strafftiden, en så kallad verkställighetsplan (VSP). I planen ska Kriminalvården dokumentera vilka insatser klienten behöver för att inte återfalla i brott och för att kunna återgå till ett normalt liv i samhället. Planeringen görs av Kriminalvårdens personal tillsammans med klienten. Innehållet i planen kan t.ex. inkludera deltagande i behandlingsprogram, studier, yrkesutbildning eller arbete. Samarbete med andra myndigheter planeras också, framför allt med socialtjänsten, hälso- och sjukvården, Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan. En stor andel av klienterna på anstalt behöver någon form av insats från sin hemkommuns socialtjänst. Socialtjänsten är skyldig att bl.a. hjälpa till med boende, missbruksvård samt psykosocial vård och stöd. Det kan t.ex. handla om olika behandlingsprogram eller vistelse på behandlingshem.

Riksrevisionen konstaterar i sin rapport att insatserna för att minska återfall i brott generellt är för få i förhållande till behovet, att insatserna saknar individanpassning samt att de är för sena och ofta för dåligt koordinerade. Riksrevisionen anför vidare att väntetider hos socialtjänsten försvårar tajmning och samordning och att tidsglapp under den kritiska perioden närmast efter frigivning eller vid början av en frivårdspåföljd kan vara förödande. Riksrevisionen gör i rapporten bedömningen att fler återfallsförebyggande insatser skulle kunna göras, och få bättre effekt, om klienters problem och behov identifierades tidigare. Planering skulle kunna göras med större framförhållning och samordning mellan involverade aktörer – inte minst de som ska bekosta och fatta beslut om insatserna. De många klienter som behöver vård för både missbruk och psykisk ohälsa slussas t.ex. ofta fram och tillbaka mellan olika vårdgivare och hamnar lätt mellan stolarna. Det saknas ofta samverkansavtal mellan exempelvis kriminalvården, kommunerna och landstingen, och det finns sällan någon ansvarig person som samordnar alla kontakter kring en klient. Samma klient kan ha olika planer hos socialtjänsten i sin hemkommun, på landstingets beroendemottagning och inom Kriminalvården.

Riksrevisionen pekar i sin rapport på att det finns lokala exempel på hur olika aktörer har organiserat samarbeten i syfte att hitta bra lösningar för Kriminalvårdens klienter. Genom att samordna resurser och kompetens från exempelvis missbruksvården, psykiatrin, kriminalvården och socialtjänsten, kanske till och med under samma tak, underlättar man för samverkansparter och klienter och löser lättare problem med sekretess och samordningssvårigheter. Sådana sär lösningar kan enligt Riksrevisionens bedömning vara ett sätt att överbrygga de avstånd som finns mellan olika

samhällsinstanser och samtidigt avlasta en mängd ordinarie vård- och stödfunktioner.

I likhet med Riksrevisionen konstaterar regeringen i sin skrivelse att positiva erfarenheter finns från beprövade och framgångsrika samverkansformer med t.ex. kommuner och landsting i storstäderna. Regeringen anför vidare att en angelägen utveckling därför är att dessa modeller för samverkan kan spridas eller anpassas även till de förutsättningar som råder utanför storstadsregionerna. Regeringen pekar på att Kriminalvården har avsatt resurser för att arbeta med strategisk samverkan och att ambitionen är att arbetet i förlängningen ska leda till ökad samlokalisering i syfte att ge insatser med en mer individanpassad utformning samt till ökad effektivitet i det återfallsförebyggande arbetet.

Avslutningsvis framhåller regeringen att ett viktigt stöd i det fortsatta arbetet är metodstödet Samverkan för att förebygga återfall i brott som Riksrevisionen beskriver i sin rapport och som Brå i samverkan med bl.a. Kriminalvården, Arbetsförmedlingen och representanter för kommunal verksamhet har utarbetat och i slutet av förra året överlämnade till Kriminalvården.

I skrivelsen framhåller regeringen att ett område som kräver särskild uppmärksamhet är behovet av stöd och insatser när den som avtjänat ett straff ska återgå till ett liv i frihet. Regeringen anför att det är väl känt att detta är en särskilt kritisk tid när det gäller risken för att återfalla i brott. En väl planerad utslussning från anstalt är därför enligt regeringen en mycket viktig del i det återfallsförebyggande arbetet, och en förutsättning för detta är en individuell utformad och ändamålsenlig verkställighetsplan. Även förändrade eller nya former för samverkan med myndigheter och andra aktörer är nödvändigt för att fler aktörer ska bli delaktiga i ett aktivt utslussningsarbete på ett mer omfattande sätt och i ett tidigare skede. För att stärka Kriminalvårdens förutsättningar att bedriva ett aktivt utslussningsarbete har regeringen i budgetpropositionen för 2016 föreslagit en höjning av Kriminalvårdens anslag med 25 miljoner kronor. Regeringen avser vidare att under hösten återkomma med initiativ i fråga om utslussning.

Utskottets ställningstagande

Socialtjänsten är en viktig aktör när Kriminalvården ska utföra sitt uppdrag att samverka med andra i syfte att minska återfall i brott. Vid generaldirektör Nils Öbergs besök hos utskottet framkom att Kriminalvården arbetar med att bli ännu mer drivande i att förbättra samverkan med bl.a. socialtjänsten och att myndigheten avser att öka individanpassningen av insatser till de dömdas faktiska behov. Nils Öberg påpekade dock att ett problem är att det råder konkurrens om resurserna hos kommunernas socialtjänster. Mot bakgrund av det som regeringen anför om Kriminalvårdens kommande arbete med strategisk samverkan samt myndighetens stärkta förutsättningar att bedriva ett aktivt utslussningsarbete anser utskottet att det inte finns behov av något

initiativ från riksdagens sida med anledning av de aktuella motionsyrkandena, och föreslår därför att riksdagen avslår motion 2015/16:3250 (M) yrkande 4, motion 2015/16:2307 (M) yrkande 3 och 4 samt motion 2015/16:3252 (KD) yrkande 2.

Samverkan med Kronofogden

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår två motionsyrkanden om att de intagna ska få hjälp med kontakter med Kronofogden.

Jämför reservation 8 (M).

Motioner

I kommittémotion 2015/16:3250 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 3 och kommittémotion 2015/16:2307 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 6 begärs ett tillkännagivande om att Kriminalvården ska arbeta för att intagna i början av sin verkställighet ska få hjälp med kontakter med Kronofogden och andra för att minska risken för att skulder ska ackumuleras under fängelsetiden.

Bakgrund

Många av de som är intagna på anstalt har problem på flera områden innan de kommer till Kriminalvården. Forskning har pekat på ett antal problemområden där insatser har visat sig kunna ha positiva effekter på återfallsfrekvensen. Skulder är ett av dessa problemområden. Riksrevisionens granskning av 200 slumpmässigt utvalda verkställighetsplaner visar att ungefär en tredjedel av klienterna har skulder som angetts i verkställighetsplanen. Det finns ingen obligatorisk fråga eller något utrymme i verkställighetsplanerna där samtliga skulder ska anges. Det finns andra undersökningar som tyder på att betydligt fler intagna på anstalt har skulder (RiR 2015:4 s. 34).

I Riksrevisionens rapport framgår vidare att det i dag förekommer viss samverkan mellan Kriminalvården och Kronofogden i fråga om klienter som har skulder. Den vanligaste insatsen var enligt Riksrevisionens granskning att Kriminalvården uppmånade klienten att själv ta kontakt med Kronofogden och eventuella övriga fordringsägare. Det pågår också ett projekt i samarbete med Kronofogden i syfte att underlätta hanteringen av en häktad klients ekonomi (RiR 2015:4 s. 46).

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det redan i början av verkställigheten av ett fängelsestraff är viktigt att uppmärksamma den intagnes privatekonomi. Kronofogden är därför en viktig aktör när Kriminalvården ska

utföra sitt uppdrag att samverka med andra i syfte att minska återfall i brott. Utskottet konstaterar att Kriminalvården i dag har kontakter med Kronofogden i detta syfte samt att det i Kriminalvården pågår ett projekt med Kronofogden i syfte att underlätta hanteringen av en häktad klients ekonomi. I nuläget ser utskottet därför inte att det finns något behov av ytterligare åtgärder och föreslår att riksdagen avslår motion 2015/16:3250 (M) yrkande 3 och 2015/16:2307 (M) yrkande 6.

Återuppta den nedlagda utredningen En flexibel och effektiv kriminalvård

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår fyra motionsyrkanden om att återuppta den nedlagda utredningen En flexibel och effektiv kriminalvård.

Jämför reservation 9 (M, C, FP, KD).

Motionerna

I motion 2015/16:3250 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 2, motion 2015/16:3252 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 1, motion 2015/16:2307 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 1 och motion 2015/16:2680 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 1 begärs att utredningen En flexibel och effektiv kriminalvård (dir. 2014:99) som regeringen lagt ned återupptas.

Bakgrund

I juni 2014 gav den dåvarande regeringen en särskild utredare i uppdrag att analysera kostnadseffektiviteten i Kriminalvården samt föreslå hur det återfallsförebyggande arbetet kan utvecklas och förstärkas, bl.a. genom nya former för samverkan med andra myndigheter och aktörer. Uppdraget skulle redovisas senast den 31 december 2015. Utredningen lades ned i januari 2015 av den nuvarande regeringen.

Regeringen framhåller i skrivelsen att Kriminalvården har en central roll i det återfallsförebyggande arbetet och att det därför är naturligt att myndigheten antar en pådrivande roll när det gäller samverkan mellan berörda myndigheter och andra aktörer. För att understryka betydelsen av detta lyfter regeringen fram detta som ett prioriterat område i myndighetens regleringsbrev. Regeringens uppfattning är dock att de närmare formerna för samverkan i första hand är en fråga för myndigheterna själva.

I skrivelsen redogör regeringen vidare för åtgärder som syftar till förstärka och utveckla det återfallsförebyggande arbetet. Exempelvis avser regeringen att stärka Kriminalvårdens förutsättningar att bedriva ett effektivt utslussningsarbete genom att i budgetpropositionen för 2016 föreslå en

höjning av Kriminalvårdens anslag. Vidare bedömer regeringen att det finns förutsättningar att i större utsträckning involvera socialt ansvarstagande företag och civilsamhällets organisationer i det återfallsförebyggande arbetet. Regeringen avser därför att genomföra vissa ändringar i förordningen (2002:954) om statsbidrag till vissa organisationer inom kriminalvårdens område för att förtydliga utgångspunkterna för bidragsgivningen och därmed skapa bättre förutsättningar för samarbetet.

Regeringen anför slutligen att det inte kan uteslutas att det även på andra områden kan komma att krävas ytterligare åtgärder för att skapa tydligare incitament för samverkan och att behovet av särskilda regeringsuppdrag, tydligare regleringar i myndighetsinstruktionerna eller uppdrag i myndigheternas regleringsbrev om samverkan med Kriminalvården övervägs. Frågorna bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet instämmer liksom regeringen i Riksrevisionens bedömning att det i många fall brister i samverkan och planering mellan de myndigheter, landsting och kommuner som bidrar med insatser som minskar risken för återfall i brott och att tydliga strukturer för samverkan är en förutsättning för att vidareutveckla det återfallsförebyggande arbetet. Regeringen har i skrivelsen redogjort för en rad åtgärder, både pågående och kommande, som syftar till att utveckla och förstärka det återfallsförebyggande arbetet. Flera av de frågor som den tidigare utredningen fick i uppdrag att titta närmare på är således uppmärksammade av regeringen. Utskottet anser mot denna bakgrund att riksdagen inte bör ta något initiativ med anledning av de aktuella motionsyrkandena, och föreslår därför att riksdagen avslår motion 2015/16:2307 (M) yrkande 1, motion 2015/16:2680 (KD) yrkande 1, motion 2015/16:3250 (M) yrkande 2 och motion 2015/16:3252 (KD) yrkande 1.

Utbildning för intagna

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår tre motionsyrkanden om bl.a. vikten av fler platser i yrkesutbildning i Kriminalvården och att alla intagna ska ges rätt att fullgöra grundskoleutbildning.

Jämför reservation 10 (M, C, FP, KD) och 11 (V).

Motioner

I kommittémotion 2015/16:3250 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 5 och kommittémotion 2015/16:2307 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 5 begärs ett tillkännagivande om att utöka antalet platser i yrkesutbildning i Kriminalvården.

I kommittémotion 2015/16:55 av Torbjörn Björlund m.fl. (V) yrkande 2 begärs att alla intagna ska ges rätt att fullgöra grundskoleutbildning samt att det ska bli obligatoriskt för Kriminalvården att erbjuda kompletterande utbildning för de som inte har någon fullständig gymnasieutbildning.

Bakgrund

Enligt Riksrevisionens rekommendation till regeringen bör det bli obligatoriskt för Kriminalvården att erbjuda kompletterande utbildning för de klienter som inte har någon fullständig gymnasieutbildning. Riksrevisionen konstaterar i rapporten att en stor del av Kriminalvårdens klienter saknar tillräcklig skolunderbyggnad och att nära hälften av de intagna i anstalt saknar gymnasieutbildning.

För att säkerställa att intagna med behov av kompletterande utbildning får del av sådana insatser anför regeringen i skrivelsen att huvudprincipen bör vara att intagna med oavslutad skolgång bör erbjudas kompletterande gymnasieutbildning. Regeringen avser mot denna bakgrund att ge Kriminalvården i uppdrag att utreda förutsättningarna för att myndigheten ska kunna erbjuda kompletterande utbildning i enlighet med Riksrevisionens rekommendationer.

Utskottets ställningstagande

Utskottet instämmer, i likhet med regeringen, i Riksrevisionens bedömning att utbildning är en viktig återfallsförebyggande insats och att en god utbildningsnivå ger bättre förutsättningar för tidigare dömda som ska etablera sig på arbetsmarknaden. Utskottet välkomnar därför regeringens avsikt att ge Kriminalvården i uppdrag att utreda förutsättningarna för att myndigheten ska kunna erbjuda kompletterande utbildning i enlighet med Riksrevisionens rekommendationer.

Utskottet ser även positivt på den information som Kriminalvårdens generaldirektör Nils Öberg lämnade till utskottet om Kriminalvårdens arbete med att erbjuda de intagna en sysselsättning som leder till ett yrkeskunnande samt myndighetens samarbete med Arbetsförmedlingen i syfte att kunna anpassa de intagnas utbildning efter arbetsmarknadens behov.

Mot denna bakgrund finns det enligt utskottet inte något behov av sådana tillkännagivanden som föreslås i de aktuella motionsyrkandena, och utskottet föreslår därför att riksdagen avslår motion 2015/16:55 (V) yrkande 2, motion 2015/16:2307 (M) yrkande 5 och motion 2015/16:3250 (M) yrkande 5.

Behandlingsinsatser för intagna i Kriminalvården

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår två motionsyrkanden om att alla intagna i Kriminalvården som har behov av behandling ska genomgå lämpliga behandlingsinsatser i form av påverkansprogram.

Jämför reservation 12 (M).

Motioner

I kommittémotion 2015/16:3250 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 6 och kommittémotion 2015/16:2307 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 7 begärs ett tillkännagivande om att alla intagna i Kriminalvården som har behov av behandling ska genomgå lämpliga behandlingsinsatser i form av påverkansprogram.

Bakgrund

I skrivelsen anför regeringen att det är Kriminalvårdens ansvar att i samverkan med andra myndigheter aktivt verka för att de intagnas behov identifieras och så långt som möjligt tillgodoses.

Av årets budgetproposition framkommer att 5 procent av sysselsättningen inom Kriminalvården utgörs av behandlingsprogram. Andelen klienter som har fullföljt behandlingsprogram minskade något under 2014 i förhållande till föregående år. Kriminalvården förklarar minskningen med avvecklingen av ett utbrett behandlingsprogram som inte visade sig minska risken för återfall i brott. Kriminalvården redovisade 2013 att myndigheten inte i tillräcklig utsträckning når klienter som har störst behov av behandlingsprogram samt att man inte heller alltid når fram med rätt behandlingsprogram. Myndigheten redovisar för 2014 en något positiv utveckling avseende detta (prop. 2015/16:1 utg. omr. 4, s. 47).

Enligt regeringen är det angeläget att Kriminalvårdens klienter i så hög utsträckning som möjligt deltar i behandlingsprogram som syftar till att minska risken för återfall. Det är samtidigt viktigt att rätt behandlingsprogram matchas med rätt klienter. Det är därför angeläget att Kriminalvården fortsätter att utveckla arbetet med behandlingsprogrammen så att de klienter som har störst behov i högre utsträckning nås av väl anpassade insatser. Regeringen förväntar sig att myndighetens arbete ska sätta fortsatt fokus på detta inom ramen för de regeringsuppdrag om unga dömda samt män och kvinnor med våldsproblematik som beslutats (a. prop. s. 49).

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar motionärernas uppfattning att olika motivations- och behandlingsinsatser är en viktig del i det återfallsförebyggande arbetet. Som

framkommer ovan anser även regeringen det angeläget att Kriminalvårdens klienter i så hög utsträckning som möjligt deltar i behandlingsprogram som syftar till att minska risken för återfall, och att Kriminalvården fortsätter att utveckla arbetet med behandlingsprogrammen så att de klienter som har störst behov i högre utsträckning nås av väl anpassade insatser.

I sammanhanget kan nämnas att Kriminalvårdens generaldirektör Nils Öberg vid sitt besök hos utskottet berättade att Kriminalvården ständigt arbetar med motivationshöjande åtgärder samt att myndighetens nuvarande kapacitet eventuellt kan ge möjlighet till behandlingsinsatser för intagna med en något lägre motivationsgrad.

Mot denna bakgrund finner utskottet att det saknas skäl att ställa sig bakom de aktuella motionsyrkandena, och föreslår att motionerna 2015/16:2307 (M) yrkande 7 och 2015/16:3250 (M) yrkande 6 avslås.

Skrivelsen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen lägger skrivelsen till handlingarna.

Utskottets ställningstagande

Som Riksrevisionen konstaterar i sin rapport innebär återfall i brott stora kostnader för samhället, såväl mänskligt som ekonomiskt. Utskottet välkomnar därför Riksrevisionens granskning som syftar till att ta reda på om det återfallsförebyggande arbetet har goda förutsättningar att bedrivas på ett effektivt och ändamålsenligt sätt.

I likhet med regeringen bedömer utskottet att de rekommendationer som Riksrevisionen riktar mot regeringen och Kriminalvården i huvudsak är adekvata och väl underbyggda.

Utskottet instämmer i regeringens övergripande bedömning av Riksrevisionens iakttagelser och rekommendationer. Utskottet föreslår att riksdagen lägger skrivelse 2015/16:27 till handlingarna.

Reservationer

1. Kartläggning av Kriminalvårdens återfallsförebyggande arbete, punkt 1 (M, C, FP, KD)

av Krister Hammarbergh (M), Johan Hedin (C), Anders Hansson (M), Andreas Carlson (KD), Pia Hallström (M), Ellen Juntti (M) och Christina Örnebjär (FP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:2648 av Beatrice Ask m.fl. (M, C, FP, KD) yrkande 4.

Ställningstagande

En av de största utmaningarna för framtidens kriminalvård är att hitta former för att bedriva ett framgångsrikt återfallsförebyggande arbete. Risken för återfall är hög trots tidigare satsningar och utveckling av det återfallsförebyggande arbetet. Statistiken visar att även om mycket har gjorts, återstår det mycket att göra när det gäller arbetet med att förebygga återfall i brott. En analys behöver därför göras av vilka återfallsförebyggande åtgärder som är framgångsrika och hur det återfallsförebyggande arbetet i högre grad kan anpassas till klienternas olika behov och förutsättningar. Arbetslinjen är av central betydelse för att förbättra klienternas förutsättningar på arbetsmarknaden och är därför av särskilt intresse.

Merparten av anstaltens klienter avtjänar fängelsestraff som är kortare än ett år och en konsekvens av detta är att Kriminalvården endast under en begränsad tid har möjlighet att vidta åtgärder som är anpassade till klienternas behov. För att nå framgång i det återfallsförebyggande arbetet, inte minst när det gäller ungdomar och personer som dömts för allvarlig brottslighet, är det vidare angeläget att samhällets insatser inte upphör när verkställigheten avslutas. Tvärtom framstår behovet av insatser och stöd som särskilt stor när den som avtjänat ett straff ska återgå till ett liv i frihet. Att förhindra återfall i brott kräver därför insatser som sträcker sig bortom rättsväsendets ansvarsområde. Samarbetet med det omgivande samhället måste utvecklas och bli konkretare. Det finns behov av förändrade eller nya former för samverkan med myndigheter och andra aktörer som kan leda till att fler aktörer tidigt blir delaktiga i ett aktivt utslussningsarbete och till att säkerställa att viktiga behandlingsprogram inte förkortas eller avslutas med automatik när verkställigheten upphör.

Sammanfattningsvis anser vi att regeringen bör låta kartlägga och analysera Kriminalvårdens återfallsförebyggande arbete och utifrån en jämförelse med några relevanta länder bedöma om arbetet bedrivs effektivt samt återkomma till riksdagen med de förslag på återfallsförebyggande åtgärder som detta resulterar i.

2. Inriktningen på Kriminalvårdens verksamhet , punkt 2 (KD)

av Andreas Carlson (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:2686 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 6.

Ställningstagande

Kriminalvårdens undersökningar med fokus på internernas bakgrund och sociala förhållanden visar att de intagna har en omfattande problematisk bakgrund. Två av tre som avtjänat ett straff på anstalt och nästan varannan med frivårdspåföljd kommer att återfalla i brott inom tre år efter frigivningen. I regel sker återfallen förhållandevis snabbt. De flesta återfaller inom ett år. Störst andel återfall återfinns bland personer som lagförts för narkotikabrott. Jag anser därför att Kriminalvården måste bli bättre på att rehabilitera de intagna och att verksamheten i större omfattning än i dag ska inriktas på att dömda inte ska återfalla i brott.

3. Nationell handlingsplan, punkt 3 (M, V)

av Krister Hammarbergh (M), Anders Hansson (M), Pia Hallström (M), Ellen Juntti (M) och Torbjörn Björlund (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2015/16:3250 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 1 och
2015/16:55 av Torbjörn Björlund m.fl. (V) yrkande 1.

Ställningstagande

Riksrevisionens granskningsrapport visar att de återfallsförebyggande insatserna är för få och att de inte görs när det behövs, utan alldeles för sent. Dessutom saknas en helhetssyn och långsiktig planering. För att komma till rätta med detta menar Riksrevisionen att samverkan mellan Kriminalvården och andra aktörer, såsom Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, socialtjänsten, sjukvården och civilsamhället måste bli bättre och att det måste ställas tydliga krav på samverkan mellan myndigheter som arbetar mot återfall i brott. Ett annat problem som rapporten pekar på är att det ofta råder en osäkerhet om vem som ska stå för kostnaderna vid olika åtgärder, och därför måste kostnadsfördelningen myndigheterna emellan noggrant utredas och klargöras i varje enskilt fall i enlighet med Riksrevisionens rapport.

Vi delar Riksrevisionens bedömning att en nationell handlingsplan bör tas fram tillsammans med Sveriges Kommuner och Landsting och andra ansvariga myndigheter för att utveckla det återfallsförebyggande arbetet. Planen bör tydliggöra en gemensam grundsyn på området, fördelning av ansvar och kostnader mellan ansvariga aktörer samt insatsernas omfattning. Det bör också ingå i planen att skapa ett forsknings- och kunskapsbaserat system för att följa upp samhällets återfallsförebyggande insatser, även långsiktigt.

4. Samverkan mellan myndigheter, punkt 4 (M, C, FP, KD)

av Krister Hammarbergh (M), Johan Hedin (C), Anders Hansson (M), Andreas Carlson (KD), Pia Hallström (M), Ellen Juntti (M) och Christina Örnebjär (FP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:2307 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 2.

Ställningstagande

En effektiv brottsbekämpning kräver en framgångsrik återanpassning efter avtjänat straff, och för att åstadkomma det krävs en bättre samverkan mellan olika myndigheter och kommuner. Frigivningen måste förberedas av den enskilde och mellan myndigheter exempelvis när det gäller behov av framför allt missbruksbehandling, utbildning m.m. Likaså behövs bättre samverkan mellan olika myndigheter för att säkerställa att påbörjad behandling och eller utbildning inte avbryts vid frigivningen. Vi anser därför att det bör ställas tydligare krav än i dag på samverkan mellan myndigheter som är ansvariga för

återfallsförebyggande insatser och att regeringen bör låta utreda hur kostnaderna ska fördelas.

5. Översyn av instruktioner och regleringsbrev, punkt 5 (V)

av Torbjörn Björlund (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:55 av Torbjörn Björlund m.fl. (V) yrkande 3.

Ställningstagande

Ju längre tid en person tillbringat på anstalt desto svårare är det att återanpassa sig till ett liv utanför anstalten. Att det i dag inte finns en välfungerande linje mellan kriminalvården, frivården och kommunen gör återanpassningen och inslussningen till samhället ännu svårare och innebär att den som avtjänat sitt straff inte alltid får den hjälp och det stöd från samhället som behövs. I dag saknas t.ex. ofta samverkansavtal mellan kriminalvården, kommunerna och landstingen. I många fall finns inte heller någon person som är ansvarig för att samordna kontakter mellan olika instanser. Dessutom skiljer sig förutsättningarna åt i olika kommuner och landsting, vilket innebär att den hjälp som erbjuds varierar beroende på var i landet en bor.

Det behövs därför ställas tydligare krav på de olika instanserna att samverka med varandra och se till att de insatser som görs följs upp och utvärderas. Alla människor är värda flera chanser i livet, men då måste samhället skapa förutsättningar och underlätta för att människor ska få och kunna ta dessa chanser. En bra inslussning till samhället kan både rädda liv och minska antalet återfall.

För att syftet med de återfallsförebyggande åtgärderna ska kunna uppnås och antalet återfall i brottslighet ska minska rekommenderar Riksrevisionen i sin granskning att regeringen ska ställa tydligare krav på samverkan mellan myndigheter som är ansvariga för återfallsförebyggande insatser och ta initiativ till att kommuner och landsting ska samverka med Kriminalvården. Riksrevisionen anser att t.ex. landstingen bör vara skyldiga att ingå avtal med Kriminalvården om vård och behandling av klienter med missbruk eller beroende inom Kriminalvården i landstingsområdet och att detta bör regleras i lag. Riksrevisionen anser även att regeringen bör se till att direktiven till myndigheter som är ansvariga för återfallsförebyggande insatser är samstämmiga när det gäller krav på samverkan i instruktioner och regleringsbrev.

I dag saknas t.ex. ofta samverkansavtal mellan kriminalvården, kommunerna och landstingen, vilket bl.a. framgår av Riksrevisionens granskning. I många fall finns inte heller någon person som är ansvarig för att samordna kontakter mellan olika instanser. Dessutom skiljer sig förutsättningarna åt i olika kommuner och landsting, vilket innebär att den hjälp som erbjuds varierar beroende på var i landet en bor. Jag anser därför att det behöver ställas tydligare krav på de olika instanserna att samverka med varandra och se till att de insatser som görs följs upp och utvärderas. Regeringen bör därför enligt min mening göra en översyn av instruktioner och regleringsbrev till de myndigheter som är ansvariga för återfallsförebyggande insatser i syfte att både skärpa kraven på samverkan och göra dem samstämmiga.

6. Samverkan med kommunernas socialtjänst, punkt 6 (M)

av Krister Hammarbergh (M), Anders Hansson (M), Pia Hallström (M) och Ellen Juntti (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2015/16:3250 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 4 och

2015/16:2307 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkandena 3 och 4.

Ställningstagande

Redan i dag finns en stark samverkansskyldighet mellan Kriminalvården och socialtjänsten. För att förstärka denna samverkan är det viktigt att Kriminalvården och socialtjänsten hela tiden utvecklar sitt samarbete. Detta gäller särskilt i förhållande till yngre lagöverträdare samt klienter som har barn. Vi anser därför att de försök med utökad närvaro av socialtjänsten i anstalt och på häkte som har initierats bör utvärderas noggrant eftersom ett närmare samarbete kan underlätta övergången från anstalt till frihet och bättre förbereda klienterna för utbildning och arbete.

7. Individanpassade insatser, punkt 7 (KD)

av Andreas Carlson (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:3252 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 2.

Ställningstagande

Riksrevisionen lyfter i rapporten behovet av individanpassade insatser. I förhållande till behovet är insatserna för få och för sena, och ofta är de inte koordinerade med varandra. Insatserna beskrivs i rapporten som ostrukturerade samtal, och det hänvisas till andra aktörer snarare än mer konkreta åtgärder som behandlingsprogram eller studier. Väntetider såväl inom vården som hos socialtjänsten försvårar också. Om vissa avgörande åtgärder dröjer eller uteblir finns risk för att klienter återfaller i brott eller missbruk och att tidigare insatser blir bortkastade. Jag anser att regeringen inte bemöter denna kritik på ett fullgott sätt i skrivelsen och att regeringen därför bör återkomma i frågan.

8. Samverkan med Kronofogden, punkt 8 (M)

av Krister Hammarbergh (M), Anders Hansson (M), Pia Hallström (M)
och Ellen Juntti (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2015/16:3250 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 3 och
2015/16:2307 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 6.

Ställningstagande

Under tiden på anstalt finns det risk för att ingen tar hand om den intagnes privatekonomi, såsom att betala fakturor och hyra. Påminnelser och obetalda fakturor kan då leda till att den intagne får skulder som växer under tiden på anstalt. När personen sedan ska frigges kan skulderna försvåra vägen tillbaka till ett liv utan kriminalitet.

Vi anser därför att det är viktigt att redan från början av verkställigheten arbeta för att på ett strukturerat sätt ta tag i den intagnes ekonomi och planera för att minska skuldbördan. Regeringen bör därför vidta åtgärder så att den

verkställighetsplan som upprättas i början av verkställigheten vid behov innehåller åtgärder, exempelvis kontakter med Kronofogden, för att minska den intagnes skuldbörda.

9. Återuppta den nedlagda utredningen En flexibel och effektiv kriminalvård, punkt 9 (M, C, FP, KD)

av Krister Hammarbergh (M), Johan Hedin (C), Anders Hansson (M), Andreas Carlson (KD), Pia Hallström (M), Ellen Juntti (M) och Christina Örnebjär (FP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2015/16:3250 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 2,

2015/16:3252 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 1,

2015/16:2307 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 1 och

2015/16:2680 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 1.

Ställningstagande

Den tidigare regeringen beslutade 2014 att tillsätta utredningen En flexibel och effektiv kriminalvård (dir. 2014:99) med uppdrag att studera framgångsrika internationella exempel på återfallsförebyggande insatser, kartlägga och analysera Kriminalvårdens återfallsförebyggande arbete och utifrån en jämförelse med några relevanta länder bedöma om arbetet bedrivs effektivt samt om formerna för samverkan är effektiva och ändamålsenliga. Arbetet inklusive förslag skulle redovisas senast vid årsskiftet 2015/16. Den nuvarande regeringen har emellertid beslutat att utredningen för att förebygga återfall i brott ska upphöra. Vi anser att en sådan utredning som den nedlagda är av stor betydelse och att en sådan därför behöver tillsättas snarast möjligt.

10. Yrkesutbildning för intagna, punkt 10 (M, C, FP, KD)

av Krister Hammarbergh (M), Johan Hedin (C), Anders Hansson (M), Andreas Carlson (KD), Pia Hallström (M), Ellen Juntti (M) och Christina Örnebjär (FP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2015/16:3250 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 5 och
2015/16:2307 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 5.

Ställningstagande

Det är viktigt att tiden på anstalt används för att rusta den intagne för ett framtida liv utan kriminalitet. En viktig del i det arbetet är de intagnas delaktighet i utbildning. Kriminalvården behöver här bli bättre på att få intagna att fullfölja påbörjad utbildning. Vi vill också att tillgången på yrkesutbildning i kriminalvården stärks.

11. Gymnasieutbildning för intagna, punkt 11 (V)

av Torbjörn Björlund (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:55 av Torbjörn Björlund m.fl. (V) yrkande 2.

Ställningstagande

Under många år har Vänsterpartiet drivit krav på att alla intagna inom kriminalvården ska ges möjlighet till grundutbildning. Många intagna saknar fullgod grundutbildning, och utan grundutbildning är det betydligt svårare att få arbete och dessutom omöjligt att studera vidare. Utbildning kan därför sägas gynna både den enskilde och samhället.

Det finns anstalter som satsar stort på utbildning. Det är bra, men vi anser att det behövs en generell rättighet för intagna att kunna genomföra studier. För intagna med ofullständig skolgång handlar det inte sällan om inlärningsproblem, koncentrationssvårigheter och liknande. I dag är den intagne i stor utsträckning hänvisad till att studera på egen hand, även om undervisningen i viss mån bedrivs i vanlig lektionsform och är lärarledd. För en person med misslyckad skolgång bakom sig kan detta innebära stora svårigheter. För att förbättra förutsättningarna för att lyckas behövs satsningar på studieteknik, hjälpmedel och inte minst läxhjälp.

I likhet med Riksrevisionen anser jag att det bör bli obligatoriskt för Kriminalvården att erbjuda kompletterande utbildning för de intagna som inte har någon fullständig gymnasieutbildning. Regeringen bör därför återkomma

till riksdagen med ett förslag som innebär att alla intagna ges rätt att fullgöra grundskoleutbildning samt att det blir obligatoriskt för Kriminalvården att erbjuda kompletterande utbildning för de som inte har någon fullständig gymnasieutbildning.

12. Behandlingsinsatser för intagna i Kriminalvården, punkt 12 (M)

av Krister Hammarbergh (M), Anders Hansson (M), Pia Hallström (M) och Ellen Juntti (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2015/16:3250 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 6 och

2015/16:2307 av Beatrice Ask m.fl. (M) yrkande 7.

Ställningstagande

Det är viktigt att tiden på anstalt används till att förbereda klienten för ett framtida liv utan kriminalitet. Vi anser att alla som är i behov av behandling ska få genomföra de behandlingsprogram som Kriminalvården bedömer som relevanta och att Kriminalvården behöver bli bättre på att få klienterna att fullfölja påbörjad behandling. Underlåtenhet att delta i programverksamhet ska på ett tydligare sätt än i dag få konsekvenser för den intagnes verkställighet.

BILAGA I

Förteckning över behandlade förslag

Skrivelsen

Regeringens skrivelse 2015/16:27 Riksrevisionens rapport om återfall i brott

Följdmotionerna

2015/16:3250 av Beatrice Ask m.fl. (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram en nationell handlingsplan för att utveckla det återfallsförebyggande arbetet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att åter tillsätta den av regeringen nedlagda utredningen för att utvärdera det återfallsförebyggande arbetet inom Kriminalvården och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Kriminalvården ska arbeta för att intagna i början av sin verkställighet ska få hjälp med kontakter med kronofogden och andra för att minska risken för att skulder ska ackumuleras under fängelsetiden och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av att utvärdera försöken med utökad närvaro av socialtjänsten i kriminalvården och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av fler platser i yrkesutbildning i kriminalvården och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att alla intagna i kriminalvården som har behov av behandling ska genomgå lämpliga behandlingsinsatser i form av påverkansprogram, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.

2015/16:3252 av Andreas Carlson m.fl. (KD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att återuppta den nedlagda utredningen En flexibel och effektiv kriminalvård (dir. 2014:99) och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om individanpassade insatser och tillkännager detta för regeringen.

Motioner från allmänna motionstiden 2015/16

2015/16:55 av Torbjörn Björlund m.fl. (V):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen tillsammans med SKL och ansvariga myndigheter bör ta fram en nationell handlingsplan för att utveckla det återfallsförebyggande arbetet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett förslag som innebär att alla intagna ges rätt att fullgöra grundskoleutbildning samt att det blir obligatoriskt för Kriminalvården att erbjuda kompletterande utbildning för de som inte har någon fullständig gymnasieutbildning, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör göra en översyn av instruktioner och regleringsbrev till de myndigheter som är ansvariga för återfallsförebyggande insatser i syfte att både skärpa och göra kraven på samverkan samstämmiga och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2307 av Beatrice Ask m.fl. (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att åter tillsätta den av regeringen nedlagda utredningen för att utvärdera det återfallsförebyggande arbetet inom Kriminalvården och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av att ställa tydliga krav på samverkan mellan myndigheter som är ansvariga för återfallsförebyggande insatser och låta utreda hur kostnaderna ska fördelas, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av samarbete mellan Kriminalvården och kommunernas socialtjänst och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av att utvärdera försöken med utökad närvaro av socialtjänsten i anstalt och häkte och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av fler platser i yrkesutbildning på anstalt och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Kriminalvården ska arbeta för att intagna i början av sin verkställighet ska få hjälp med kontakter med Kronofogdemyndigheten och andra för att minska risken för att skulder ska ackumuleras under fängelsetiden, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att alla intagna i anstalt som har behov av behandling ska genomgå lämpliga behandlingsinsatser i form av påverkansprogram och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2648 av Beatrice Ask m.fl. (M, C, FP, KD):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att låta kartlägga och analysera Kriminalvårdens återfallsförebyggande arbete och utifrån en jämförelse med några relevanta länder bedöma om arbetet bedrivs effektivt samt till riksdagen lämna förslag i syfte att minska återfallen i brott och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2680 av Andreas Carlson m.fl. (KD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att återuppta den nedlagda utredningen En flexibel och effektiv kriminalvård, dir 2014:99, och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2686 av Andreas Carlson m.fl. (KD):

6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kriminalvårdens arbete med att minska återfall i brott och tillkännager detta för regeringen.